

УДК 37.016:811.161.2

DOI <https://doi.org/10.24919/2663-6042.22.2024.6>

ПРОБЛЕМНИЙ ПІДХІД НА УРОЦІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В СИСТЕМІ ОСОБИСТІСНО ЗОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ

Мельник Л. Б., Ховалко Р. А.

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

Особистісно зорієнтоване навчання є вимогою сучасної освіти. Реалізація його відбувається завдяки застосуванню різноманітних інноваційних технік і методик. Важливу роль тут відіграє проблемність і відповідно проблемний підхід.

У статті окреслено сутність проблемного підходу на уроці української мови як ефективної технології в системі особистісно зорієнтованого навчання; проаналізовано погляди вітчизняних науковців на досліджуване питання; представлено методи та прийоми проблемного навчання як такі, що сприяють не лише отриманню знань, а й формуванню цільної особистості, здатної працювати в сучасних умовах, із сучасними викликами.

Насамперед запропоновано створення проблемних ситуацій за рахунок випрацьованих завдань, що апробовані в п'ятому та шостому класах загальноосвітнього навчального закладу. Обґрунтовано, на якому етапі навчання варто використовувати наведений дидактичний матеріал. Підкреслено значення проблемного підходу в освітньому процесі й зосереджено увагу на його доцільності для формування індивідуальності учня, його здатності до аналізу та самоаналізу, критики і самоствердження, гнучкості й креативності. Особистісно зорієнтоване навчання, що відбувається за таких умов, дає поштовх до самопізнання, саморозвитку і самореалізації школяра як повноцінного члена суспільства.

На основі проведеного дослідження засвідчено безумовну перевагу інноваційного навчання над традиційним з огляду на здобуття учнями не лише знань, а і їхньої здатності застосовувати ці знання та вміння на практиці. Доведено, що такий освітній процес сприяє безболісній соціалізації та адаптації дітей до різних умов проживання, навчання та майбутньої професійної діяльності. Визнано необхідність подальших наукових розвідок з метою розробки дидактичного матеріалу для проведення уроків української мови у світлі вимог нової української школи.

Ключові слова: *проблемний підхід, прийоми проблемного навчання, особистісно зорієнтоване навчання, проблемні завдання, самореалізація.*

Melnyk L. B., Khovalko R. A. Problem-based learning of the Ukrainian language within the student-centered approach. *Student-centered learning is a requirement of modern education. It is implemented via a variety of innovative techniques and methods. An important role here is played by problemativeness and, hence, the problem-based approach.*

The article describes the nature of the problem-based approach to teaching the Ukrainian language as an effective technology in the system of student-centered learning; analyzes the views of domestic scholars on the issue under study; presents methods and techniques of problem-based learning as contributing not only to knowledge acquisition, but also to the shaping of an integrated personality capable of working in modern conditions with modern challenges.

The authors propose to create problem-based situations drawn on the tasks that were practiced and tested in the fifth and sixth grades of a secondary school; justify at what stage of education the given didactic material should be used; emphasize the importance of problem-based learning and focus on its expediency for shaping students' personality, their ability to analyze and introspect, criticize and self-affirm, develop their flexibility and creativity. Under such conditions, student-centered learning gives impetus to self-awareness, self-development and self-realization of a student as a full-fledged member of society.

Based on the research, the authors confirm the undoubted advantage of innovative learning over traditional learning considering that students acquire not only knowledge, but also the ability to apply this knowledge and skills in practice. It is proved that such learning contributes to children's smooth socialization and adaptation to different living and learning environments, and future professional activities. The authors recognize the need for further research in order to develop didactic material for Ukrainian language lessons that meets the requirements of the new Ukrainian school.

Key words: *problem-based approach, methods of problem-based learning, student-centered learning, problem-based tasks, self-realization.*

Постановка проблеми та обґрунтування актуальності її розгляду. Нова українська школа з-поміж великої кількості підходів та технологій пропонує педагогам звернутися до давно відомого, але на певний час призабутого методу особистісно зорієнтованого навчання, націленого передовсім на розвиток особистості, здатної до швидкої соціалізації

та комунікації, з умінням за будь-яких обставин вправно відстоювати свою думку, спираючись на здобуті міцні знання та компетентності.

Особистісно зорієнтоване навчання на уроці української мови, на думку І. Кучеренко, розглядають як методично продуманий, із суб'єктною зорієнтованістю процес активного учіння, що спрямований

«на розв'язання спеціально визначених навчальних цілей комунікативно компетентнісного й мовленнєво-діяльнісного характеру, різної складності та проблематики» [5, 248]. А проблемний підхід відповідно передбачає навчальний процес із розвитком пізнавальної діяльності проблемного характеру. Це означає, що з'являється суперечність між уже набутими знаннями та вміннями учня і його прагненням здобути нові чи взагалі збільшити ті знання й навички, якими володіє. Проблема ситуація на цьому шляху стає вихідною точкою: спершу потрібно з'ясувати певну інформацію та відомості, потім їх уточнити з тим, щоб в подальшому скористатися ними для розв'язання цієї проблемної ситуації. Таке навчання є своєрідним ланцюжком навчальної проблеми від самого розуміння учнями суті проблемних завдань до контролю з боку вчителя за їх розв'язанням (педагог лише координує процес, аби вихованці активізували мислення й оволоділи новими знаннями та навичками, набули досвіду пошуково-творчої діяльності).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемне навчання неодноразово поставало об'єктом зацікавлень лінгводидактів. Висвітлення важливих, пов'язаних із ним питань знаходимо у працях О. Біляєва [1], Н. Голуб [2], С. Карамана [4], Л. Мамчур [7], М. Пентилок [8]. Науковці обстоюють думку, що для учнів відкрито широке поле діяльності, тобто можливість самостійно переносити знання та навички в незнайомі ситуації; актуалізують вияв нової проблеми у звичних, стандартних обставинах; акцентують на важливості розуміння структури об'єктів, які потребують вивчення, здатності знаходити альтернативні рішення, вміння комбінувати відомі методи розв'язання проблем у нових способах, спроможності створювати креативні шляхи розв'язання проблеми.

Вивчення проблемного підходу передбачає з'ясувати такі поняття, як *проблемна ситуація*, *проблемне завдання* та *проблемна справа*, *проблемне запитання* тощо. Окреслення особливостей кожного з них дає змогу активізувати учня, спонукати його до пошуку нового, до самостійної діяльності загалом. «Найбільший особистісно-розвивальний ефект під час навчання, – стверджує Н. Голуб, – мають *проблемні ситуації*, світоглядні парадокси» [2, 9]. Однак, на думку С. Карамана, роль наставника «виявляється у *представленні навчальної ситуації (зокрема проблемної)* та поясненні завдання, навчальної проблеми» [4, 7]. Решту роботи – пошук шляхів розв'язання цієї проблеми – виконують самі учні.

Формулювання мети і завдань статті. Мета статті – обґрунтувати ефективність проблемного підходу на уроці української мови в процесі особистісно зорієнтованого навчання учнів. Відповідно до цієї мети впливають **завдання**: *показати* способи реалізації цього методичного підходу на уроці української мови в 5-му та 6-му класах і *з'ясувати* їхню роль у системі особистісно зорієнтованого навчання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Реформаторські зміни в освіті змінюють вектор навчальної діяльності – з пасивної форми уроку, модератором якої є вчитель і яка спрямована на

здобуття вмінь та навичок, до активного способу навчання, де рівноправно діють педагог та учні; останні ж активно не просто засвоюють знання, а пізнають світ і себе в ньому; виступають не засобом навчання, а його метою. Інакше кажучи, відбувається передусім становлення особистості дитини, її самобутності та самоцінності. Суб'єктно-суб'єктні взаємини дають змогу учням не лише розвивати пізнавальну діяльність задля здобування нової інформації, а й шукати власні шляхи подолання труднощів та розв'язання проблем, аби в майбутньому соціалізуватися й самоствердитися як незалежна особистість, самоідентифікуватися в культурному і, серед іншого, національному плані.

Сутність проблемного навчання полягає в тому, щоб навчальний матеріал подати через формулювання проблемного завдання. Проблемне навчання якнайповніше сприяє розвитку здібностей, уподобань учня як особистості, його творчого начала. Адже поступ суспільства щодо розвитку інформаційних технологій спричинив потребу творчих, креативних спеціалістів, які працюють не за старими шаблонами, а згідно з вимогами часу, якісно змінюючи усталені принципи й шукаючи нові (часто не втєоровані) шляхи для розв'язання проблем.

У педагогічній науці відомі такі методи проблемного навчання: проблемний виклад навчального матеріалу, частково-пошуковий та дослідницький [9]. А до прийомів активного навчання, окрім здобуття знань за алгоритмом, дидактичних ігор та аналізу різноманітних ситуацій, зараховують ще індивідуальне та колективне розв'язування проблемних вправ і завдань, застосування мозкового штурму і диспуту, пошуково-дослідницьку роботу.

Проблемний виклад навчального матеріалу полягає в тому, що вчитель створює систему проблемних ситуацій і керує процесом їх розв'язання учнями. Отже, створену проблемну ситуацію аналізують, виявляють у ній протиріччя, формулюють проблемні питання, висувають гіпотези і знаходять шляхи розв'язання проблеми. На уроці української мови вчитель може використати проблемну презентацію під час пояснення нової теми. Наприклад, у 6 класі під час вивчення теми «*Правопис складних слів разом і через дефіс*» пропонуємо таку презентацію – «**Державний прапор України**»:

Слайд 1: День Державного прапора почали святкувати 23 серпня. Саме цього дня 1991 року після провалу путчу ДКНС до будівлі Верховної Ради України занесли синьо-жовтий стяг.

Слайд 2: А вже 18 вересня 1991 року Президія Верховної Ради узаконила використання синьо-жовтого прапора у протокольних заходах до прийняття Конституції України. І лише 28 січня 1992 року парламент своєю постановою затвердив Державним прапором «прямокутне полотнище, яке складається з двох рівних за шириною горизонтально розташованих смуг: **верхньої – синього кольору, нижньої – жовтого кольору**, зі співвідношенням ширини прапора до його довжини 2:3».

Слайд 3: Згодом це визначення у більш стислому формулюванні внесли до Конституції України. Відповідно до ст. 20, Державний прапор – це

«стяг із двох рівновеликих горизонтальних смуг синього і жовтого кольорів».

Слайд 4: Утвердження цих кольорів як національних почалося 1848 року. Тоді під час «Весни народів» відповідне рішення ухвалила Головна Руска Рада – створена у Львові політична організація для захисту прав українського населення. 18 травня вона розглянула запит зі Станіслава, яким має бути руський (тобто український) знак, і постановила: «знамя земли руской тутейшой есть левъ, а цветы руски жовтый и синий».

Слайд 5: Вже 25 червня невідомі вивісили на вежі львівської ратуші «хоруговъ руской барвы, а при ней зъ лѣвой стороны хоруговъ польську». За рік, 15 травня 1849-го, прапор в українських кольорах встановили офіційно.

Слайд 6: Комбінація синього та жовтого кольорів швидко утвердилася на Галичині і стала невід’ємним атрибутом різних зборів, мітингів, урочистостей та святкувань. Щоправда, питання розташування барв на прапорі тоді гостро не стояло – на листівках та картинах можна натрапити на різні варіанти (3).

Слайд 7: То ж який насправді колір прапора ви б запропонували – синьо-жовтий чи жовто-синій, жовто-блакитний? Поясніть, чому саме такий.

Проблемні ситуації матимуть у навчанні цінність, якщо запропоновані педагогом проблемні завдання відповідають розумовим здібностям дітей, а також сприяють їхньому бажанню знайти вихід із таких ситуацій.

Проблемні ситуації як інтелектуальне утруднення [10, 7] можна створювати як на уроках засвоєння нового матеріалу, так і на підсумкових заняттях. Проблемні ситуації стимулюють розумову діяльність школярів, спонукають їх на основі знань, досвіду та пошуку пояснити певний факт, дати оцінку певному явищу.

З огляду на класифікацію, яку випрацювала І. Кучеренко [6], пропонуємо власну розробку проблемних завдань, апробовану на уроках української мови у 5-6-их класах основної школи (за підручниками: Заболотний О. В., Заболотний В. В. Українська мова. Підручник для 5 класу закладів загальної середньої освіти. Київ: Генеза, 2022; Заболотний О. В., Заболотний В. В. Українська мова. Підручник для 6 класу закладів загальної середньої освіти. Київ: Генеза, 2023).

Проблемні ситуації за змістом навчального матеріалу

Мовленнєві

1. Ти листуєшся з колишнім однокласником, що виїхав до Польщі. Напиши йому, як ти святкував Великдень цього року в Україні. З’ясуй і розкажи нам про те, як відзначають це свято у Польщі.

2. Назви свою улюблену європейську країну. Розкажи, якими визначними місцями, особистостями вона славиться.

Мовні

1. Порівняйте і проаналізуйте написання слів *галька*, *Галка*, *мила* у реченнях: *Дрібна галька залізала у босоніжки і завважала швидко рухатись. Галка вправно заплела у свої коси ромашки. Матуся швидко мила та витирала кухонний посуд. Моя мила дитино, у тебе все попереду!*

2. Зіставте слова і поясність наявність (відсутність) у них букви *т*: *корисний* – *кістлявий*, *щасливий* – *контрастний*.

3. Якою частиною мови виступають підкреслені у наведеній парі слова: *викопана картопля* – *викопана батьками картопля*.

Комунікативні

1. Ти не виконав домашнє завдання. Поясни вчителю свою непідготовленість.

2. Батьки неочікувано зробили тобі подарунок. Розкажи друзям про свою реакцію на це, опиши емоції.

3. Уяви собі, що ти поїхала (-в) в одну з азіатських держав. Яке привітання там використовують? Які види звертань у цій країні? Порівняй з європейськими країнами. Розіграй з напарником по парті привітання в певній країні.

Проблемні ситуації за інформаційною наповненістю

Комунікативно-поведінкові

1. Влаштуй дискусію з однокласниками на тему української приказки «Лягідне теля дві корови ссе, а брикливе – жодної». Доведіть правильність чи хибність цього висловлювання.

2. Відомий український кухар Євген Клопотенко представляє широкому загалу оригінальні українські страви. Уяви, що ти потрапив (-ла) до нього на запис телепередачі. Запропонуй власний регіональний рецепт страви, записаний від своїх родичів. Розкажи про харчові вподобання у вашій місцевості.

Морально-етичні

1. Одна із заповідей Божих стверджує: «Шануй батька свого і матір свою. І добре тобі буде, і довго проживеш ти на землі». Що означає бути шанобливим до батьків? Розкажіть про свою повагу до мамі і тата. Наведіть відомі вам з літератури приклади шанобливого і зневажливого ставлення до батьків.

2. Відомо, що цар Соломон славився своєю мудрістю. Одного разу дві жінки сперечалися, хто є справжньою матір’ю немовляти. Попросили царя вирішити цю проблему. Соломон наказав розрубати дитину навпіл і віддати кожній по половині. Одна з жінок погодилася на таке, інша – не дозволила вчинити таку наругу над дитиною і відмовилася від хлопчика на користь першої. Так власне і стало зрозуміло, хто справжня мати – яка не побажає зла своїй дитині. Запропонуйте власне розв’язання такої проблеми.

Соціально-політичні

1. Проведи дискусію серед однокласників на тему «Українець – громадянин України – патріот України». Наведи для прикладу людей, що носять такі звання. Розкажи про власний (родинний) погляд на цю проблему. Чи були (є) серед твоїх рідних патріоти, які самовіддано боролися за українське?

2. Свого часу олімпійську чемпіонку українку Ольгу Харлан дискваліфікували через те, що вона не потиснула руки суперниці-росіянки. Чи вартує, на твою думку, надалі українцям жертвувати нагородами, високими званнями і не вітати представників країни-агресора? Чи є спорт, культура поза політикою?

Наукові

1. Які частини мови в українській мові мають найбільший кількісний склад, а які – найменший? Поясніть, чому.

2. Чи може м'який знак у майбутньому стати літерою? Відповідь обґрунтуйте.

Проблемні ситуації за характером навчальної діяльності

Ілюстративні

1. Які асоціації в тебе викликають слова «мова» і «мовлення»? Чи тотожні ці поняття? Поясни.

2. Опиши свою емоцію в певних обставинах. Добери слова, які допоможуть її виразити. Утвори з ними словосполучення, з'ясууй тип цих конструкцій.

3. Написання слів із **ПІВ** разом та окремо. Поясни, коли таке відбувається. Проілюструй це на прикладі введених слів у речення.

Оцінні

1. Порівняйте словосполучення *дорозити своїм часом* – *часом важко буває*. У якому з них виділене слово є іменником? Як ти це з'ясував?

2. Запишіть речення, знявши ризику. Обґрунтуйте таке написання:

В / третє виконую це завдання. – Синичка залетіла в / третє вікно.

Життя знову кинуло його у / гору клопотів та проблем. – Повітряні кульки швидко злетіли у / гору.

На / відріз цієї тканини потрібно витратити двісті гривень. – Підозрюваний на / відріз відмовився відповідати на запитання прокурора.

Дослідні

1. Доведи, що слово МАТЕРІ – це форма однини і множини. Обґрунтуй свою думку на прикладі утворених із цим словом речень.

2. Досліди і доведи, що **ІХ** та **ЇХНІЙ** – різні займенники. Уведи їх в речення.

Проблемні ситуації за спрямованістю на пошук нового

Теоретичні

1. У продуктовому магазині до молодого чоловіка, який стояв за бабусяю, підійшли два хлопці і запитали: «Хто крайній?». Той відповів, указавши на дівчинку біля прилавка і на себе. Пояснить дивну відповідь покупця.

2. *Лічити* та *лікувати*. Пояснить різницю між цими словами. Чи можуть вони вживатися в одному значенні? За яких обставин? Проілюструйте відповідь прикладом з відповідного джерела.

Практичні

1. У 6-А класі є учні Коваль Ірина та Коваль Іван. Серед контрольних зошитів учителька української мови виявила два зошити одного учня. Пояснить, що трапилося. Як уникнути в майбутньому такої ж ситуації?

2. Поставте слова ВІРИТИ, СПІВАТИ, ЛЕЖАТИ, КАЗАТИ у формі II особи множини теперішнього часу. Пояснить відмінність у написанні закінчень.

Творчі

1. Чи відомо тобі про походження населеного пункту, де проживаєш ти або твої дідуся із бабусяю?

Розкажи, чому така назва міста чи села. Напиши невеличке оповідання після цього дослідження на тему «Моє місто (село)».

2. Вибери одну з букв алфавіту (що позначає приголосний звук) та напиши розповідь (обсягом 4–5 речень), починаючи кожне слово цією ж літерою.

Навчальна цінність проблемної ситуації буде тоді, коли вчитель пропонуватиме дітям такі проблемні завдання, які відповідають їхньому розумовому розвитку, а також викликають у них бажання подолати протиріччя, знайти вихід зі складної ситуації.

Інший метод проблемного навчання – частково-пошуковий – полягає в частковому поясненні вчителем нового із поєднанням проблемних запитань та завдань, що вимагають пошуку учнями певної інформації задля розв'язання проблеми. Серед прийомів найбільш поширеною є евристична бесіда, комунікативна функція якої виявляється в тому, що діалог на уроці допомагає дітям випрацювати практичні вміння у спілкуванні з людьми (розуміти інших та з ними дискутувати). Один з прикладів евристичної бесіди на уроках «Складне речення» (5-й клас) та «Іменник як частина мови» (6-й клас) наводять Л. Голуб та Н. Сняговська [3, 141–142].

Дослідницький метод спонукає учнів самостійно збирати і систематизувати факти, здійснювати їх аналіз, займатися пошуковою діяльністю. Ці завдання можна виконувати кілька хвилин на уроці або ж кілька днів, вдаючись до пошуку першоджерел чи застосовуючи експеримент.

Як показує практичний досвід, учні, задіяні таким підходом до освітнього процесу, більш розкуті, відкриті, кмітливі та спостережливі. Вони легко вступають у діалог і не бояться помилитися під час розв'язання проблемних завдань, самостійно шукають різноманітні способи подолання труднощів.

Інноваційні способи провадження освітньої діяльності вкотре засвідчують свої переваги над традиційною освітою, де навчання було поставлено на рейки суб'єктно-об'єктних взаємин. Сучасні акценти на особистості учня як повноправного учасника навчально-виховного процесу дають змогу виховати в ньому самоцінність та самовпевненість для майбутньої самореалізації.

Висновки і перспективи дослідження. Таким чином, проблемне навчання сприяє формуванню розумної та креативної, творчо мислячої особистості, яка не просто відкрита до діалогу, а гуманно й демократично налаштована до інших, соціалізована та готова до професійної діяльності.

Проведене дослідження відкриває можливість для подальших науково-методичних розробок з метою впровадження проблемного навчання як ефективної педагогічної технології, зокрема в системі особистісно зорієнтованого навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Біляєв О. М. Лінгводидактика рідної мови : навчально-методичний посібник. Київ : Генеза, 2005. 180 с.
2. Голуб Н. Б. Концептуальні засади сучасної методики навчання української мови в загальноосвітній школі. *Український педагогічний журнал*. 2015. № 1. С. 107–118. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/187724163.pdf>.
3. Голуб Л. В., Сняговська Н. М. Евристична освіта в школі : теорія і практика. *Самореалізація пізнавально-творчого і професійного потенціалу особистості в інноваційній освіті* : монографія / за ред. проф. М. О. Лазарева. Суми : ФОП Цьома С. П., 2016. С. 137–149.

4. Караман С. О. Сучасні підходи до лінгводидактичної підготовки майбутнього вчителя-словесника. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету*. 2010. № 29. С. 169–176. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/2296/1/Karaman_S_NW_GI.pdf.
5. Кучеренко І. Теоретичні і методичні засади сучасного уроку української мови в основній школі : монографія. Умань : Видавель ФОР ЖОВТИЙ О.О., 2014. 410 с.
6. Кучеренко І. Технологія проблемного навчання української мови : сутність та лінгводидактичний потенціал. *Українська мова і література в школі*. 2018. № 3. С. 14–21.
7. Мамчур Л. Реалізація компетентнісного підходу у процесі навчання української мови. *Філологія та лінгводидактика в умовах євроінтеграції : реалії і перспективи* : матеріали І Міжнародної науково-практичної конференції (м. Херсон, 25–26 жовтня 2018 р.) / за заг. ред. І. В. Гайдаєнко; упор. Т. Г. Окуневич. Херсон, 2018. С. 112–115. URL: <http://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/10122/1/RealizatsiyaKompotentnisonogoPidhodu.pdf>.
8. Пентиліук М. Сучасні підходи до типології уроків. *Дивослово*. 2008. № 6. С. 2–5.
9. Скорик Т. В. Методи проблемного навчання як шлях підвищення якості освіти у вищих навчальних закладах. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки*. 2017. Вип. 144. С. 107–109. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2017_144_27.
10. Цікава педагогічна ідея. Як зробити урок (Серія «Золота педагогічна колекція»). Харків : Вид. група «Основа», 2008. 88 с.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Заболотний О. В., Заболотний В. В. Українська мова. Підручник для 5 класу закладів загальної середньої освіти. Київ : Генеза, 2022. URL: https://lib.imzo.gov.ua/elektronn-vers-pdruchnikv/5-klas-nush/movno-literaturna-galuz/ukrainska-mova/ukrainska-mova-pdruchnik-dlya-5-klas-zakladv-zagalno-seredno-osviti-avt-zabolotniy-o-v-zabolotniy-v-v_1/.
2. Заболотний О. В., Заболотний В. В. Українська мова. Підручник для 6 класу закладів загальної середньої освіти. НУШ, Київ : Генеза, 2023. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/2591-ukrmova-6-klas-zabolotnyi-2023.html>.
3. CHAS. NEWS. URL: <https://chas.news/current/sino-zhovtii-chi-zhovto-blakitnii-istoriya-derzhavnogo-prapora-ukraini>.

REFERENCES

1. Biliaiev, O. M. (2005). *Linhvodydaktyka ridnoi movy* [Linguodidactics of the native language]: navchalno-metodychnyi posibnyk. Kyiv: Geneza [in Ukrainian].
2. Holub, N. B. (2015). *Kontseptualni zasady suchasnoi metodyky navchannia ukrainskoi movy v zahalnoosvitnii shkoli* [Conceptual foundations of modern methods of teaching the Ukrainian language in secondary schools]. *Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal*, 1, 107–118 [in Ukrainian].
3. Holub, L. V., Syniahovska, N. M. (2016). *Evrystychna osvita v shkoli: teoriia i praktyka* [Heuristic education at school: theory and practice]. *Samorealizatsiia piznavalno-tvorchoho i profesiinoho potentsialu osobystosti v innovatsiinii osviti: monohrafiia* / za red. prof. M. O. Lazarieva. Sumy : FOP Tsoma S. P., 137–149 [in Ukrainian].
4. Karaman, S. O. (2010). *Suchasni pidkhody do linhvodydaktychnoi pidhotovky maibutnoho vchytelia-slovesnyka* [Modern Approaches to the Linguodidactic Training of Future Language Teachers]. *Naukovyi visnyk Izmail'skoho derzhavnogo humanitarnoho universytetu*, 29, 169–176. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/2296/1/Karaman_S_NW_GI.pdf [in Ukrainian].
5. Kucherenko, I. (2014). *Teoretychni i metodychni zasady suchasnoho uroku ukrainskoi movy v osnovnii shkoli* [Theoretical and methodological foundations of the modern Ukrainian language lesson in primary school]: monohrafiia. Uman: Vydavets FOP Zhovtyi O.O. [in Ukrainian].
6. Kucherenko, I. (2018). *Tekhnolohiia problemnoho navchannia ukrainskoi movy: sutnist ta linhvodydaktychnyi potentsial* [Technology of problem-based Learning of the Ukrainian language: essence and linguodidactic potential]. *Ukrainska mova i literatura v shkoli*, 3, 14–21 [in Ukrainian].
7. Mamchur, L. (2018). *Realizatsiia kompetentnisonoho pidkhodu u protsesi navchannia ukrainskoi movy* [Implementation of the competence approach in the process of teaching the Ukrainian language]. *Filolohiia ta linhvodydaktyka v umovakh yevrointehratsii: realii i perspektivy: materialy I Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii* (m. Kherson, 25–26 zhovtnia 2018 r.) / za zah. red. I. V. Haidaienko; upor. T. H. Okunevych. Kherson, 112–115 [in Ukrainian].
8. Pentyliuk, M. (2008). *Suchasni pidkhody do typolohii urokiv* [Modern approaches to lesson typology]. *Dyvoslovo*, 6, 2–5 [in Ukrainian].
9. Skoryk, T. V. (2017). *Metody problemnoho navchannia yak shliakh pidvyshchennia yakosti osvity u vyshchyykh navchalnykh zakladakh* [Problem-based learning methods as a way to improve the quality of education in higher education institutions]. *Visnyk Chernihivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu. Seriia: Pedahohichni nauky*, 144, 107–109. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2017_144_27 [in Ukrainian].
10. *Tsikava pedahohichna ideia. Yak zrobyty urok* [An interesting pedagogical idea. How to make a lesson] (Seriiia “Zolota pedahohichna koleksiia”). Kharkiv: Vyd. hrupa “Osnova”, 2008 [in Ukrainian].

SOURCES OF ILLUSTRATIVE MATERIAL

1. Zabolotnyi, O. V., Zabolotnyi, V. V. (2022). *Ukrainska mova. Pidruchnyk dlia 5 klasu zakladiv zahalnoi serednoi osvity* [Ukrainian language. Textbook for 5th grade of general secondary education institutions]. Kyiv : Heneza. URL: https://lib.imzo.gov.ua/elektronn-vers-pdruchnikv/5-klas-nush/movno-literaturna-galuz/ukrainska-mova/ukrainska-mova-pdruchnik-dlya-5-klas-zakladv-zagalno-seredno-osviti-avt-zabolotniy-o-v-zabolotniy-v-v_1/ [in Ukrainian].
2. Zabolotnyi, O. V., Zabolotnyi, V. V. (2023). *Ukrainska mova. Pidruchnyk dlia 6 klasu zakladiv zahalnoi serednoi osvity* [Ukrainian language. Textbook for 6th grade of general secondary education institutions]. NUSh, Kyiv : Heneza. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/2591-ukrmova-6-klas-zabolotnyi-2023.html> [in Ukrainian].
3. CHAS. NEWS. URL: <https://chas.news/current/sino-zhovtii-chi-zhovto-blakitnii-istoriya-derzhavnogo-prapora-ukraini> [in Ukrainian].